

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

УДК 347.77/.78(477)

DOI 10.31558/2786-5835.2022.1.12

Вальчук Олена Іванівна,

*кандидат історичних наук, старша викладачка
кафедри фундаментальних і приватно-правових дисциплін
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

СИСТЕМА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті на основі широкого кола джерел здійснено огляд сучасного стану системи інтелектуальної власності. У роботі охарактеризовано загальні тенденції розвитку означеної сфери. Проаналізовано основні нормативно-правові акти, які визначили напрями та принципи реформування правової охорони та захисту інтелектуальної власності.

У дослідженні вказано, що наразі позиції України доволі слабкі, спостерігаються значні труднощі реалізації національного законодавства та міжнародних договорів. Акцентовано на тому, що попри зусилля усіх гілок влади на найвищому рівні, зберігаються складнощі правозастосування, бракує кваліфікованих фахівців, зацікавлених у розвитку сфери інтелектуальної власності. Існують суттєві проблеми в організації роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Автор наголошує, що не всі зміни законодавства позитивно впливають на можливості захисту інтелектуальної власності, окремі новації потребують зважених підходів, врахування думки експертів та юристів-практиків.

***Ключові слова:** інтелектуальна власність, Вищий суд з питань інтелектуальної власності, Національний орган інтелектуальної власності, Український інститут інтелектуальної власності, Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій.*

Постановка проблеми. Розвиток права інтелектуальної власності – це не лише вимога сучасності, а й вагомий складник економічного зростання та необхідна умова реалізації наукових здобутків. Адже міцна система інтелектуальної власності – це підґрунтя для розвитку винахідницької діяльності, яка забезпечує стабільне функціонування інноваційної сфери. Зусилля держави, спрямовані на забезпечення охорони інтелектуального ресурсу у воєнний час, – це свідчення її підтримки національного сектору інноваційної діяльності та зацікавленості у залученні іноземних інвестицій, які потребують гарантій. В умовах воєнного стану реформування потребує додаткових зусиль, зважених підходів та альтернативних рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У роботі проаналізовано нормативно-правові акти, діяльність державних підприємств та установ у сфері інтелектуальної власності, звіти Центру глобальної інноваційної політики Торгової палати США.

Мета статті – на основі юридичних і статистичних джерел визначити функціональні можливості системи інтелектуальної власності станом на грудень 2022 року.

Виклад основного матеріалу. З метою приведення законодавства України у сфері інтелектуальної власності у відповідність до права Європейського Союзу було розпочато реформу правової охорони та захисту інтелектуальної власності. Її основні етапи обумовлені економічним і правовим зближенням з країнами-членами ЄС.

Певні висновки щодо ефективності реформування можна робити, опираючись на звіт Центру глобальної інноваційної політики Торгової палати США – «Міжнародний індекс інтелектуальної власності 2022: змагання за завтрашній день». У дослідженні взяли участь 55 країн, зокрема й Україна. Аналітичні висновки робили за дев'ятьма категоріями: патенти; авторське право; торгові марки; промислові зразки; комерційні таємниці; комерціалізація; правозастосування; системна ефективність; членство та ратифікація міжнародних угод.

Серед ключових тез, які стосуються сфери інтелектуальної власності у глобальному вимірі, відзначимо такі: загальне покращення за останні 10 років, але з певними точковими проблемами, а також позитивні зміни на шляху боротьби з порушенням авторських прав в Інтернеті [1].

На жаль, показники України залишаються доволі низькими у загальному рейтингу. У сфері авторського права – 26,14 %, комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності – 29,17 %, комерційна таємниця та захист конфіденційної інформації – 25 %, системна ефективність – 20 %, правозастосування – лише 18,43 % (проте цей самий показник у 2021 році був на рівні 16,98 %). Однак маємо й кращі результати: членство та ратифікація міжнародних договорів – 100 % та дещо скромніші 62,5 % – за захист прав на промисловий дизайн, 43,75 % – у категорії торговельних марок, 36,11 % – за рівнем патентного захисту [2, р. 14–30; 3, р. 9–17].

Україна вперше з'явилася у звіті за 2014 рік із загальним показником – 11,68 із 30. Індекс GIPC складався з 30 індикаторів, розділених на шість основних категорій. Кожен показник оцінювався від 0 до 1. Максимальний доступний бал для всього індексу становив 30 [4, р. 28]. У звіті за 2022 рік International IP Індекс обраховано для 55 країн світу за 50 унікальними показниками, які розділені на 9 категорій. Загальний бал України становить 19,87 з 50 (39,74 %) [2, р. 379]. Зауважимо, що порівнюючи показники 2014 та 2022 років, ми маємо зростання за такими категоріями: патенти, комерційні таємниці, правозастосування, членство та ратифікація міжнародних угод, а також зниження показників за однією категорією – торгові марки.

Експерти також відзначають позитивні та негативні тенденції, аналізуючи конкретні аспекти системи інтелектуальної власності в Україні. Зокрема, серед

позитивних – зміни в законодавстві, пов’язані з промисловими зразками, активна участь у міжнародних договорах з інтелектуальної власності, накопичення судової практики, зусилля навколо створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності та інші. З-поміж негативних – слабе правозастосування законодавства; високий рівень піратства, контрафактної продукції та малоефективна боротьба з ними; відсутність дієвого алгоритму для знищення контрабанди, а також неоднозначна оцінка якості прийнятих у 2020 році змін до патентного законодавства [1]. Розглянемо детальніше деякі з них.

Із метою узгодження чинного законодавства України з правом ЄС у 2020 році було внесено зміни до спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності, що стало вагомим кроком у процесі реформування патентного законодавства [5]. Оновлення викликало палкі дискусії, неоднозначні оцінки, чимало правок, із яких не усі були враховані, а також негативний відгук експертів Центру глобальної інноваційної політики Торгової палати США, які зауважують, що зміни до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» послабили національне середовище інтелектуальної власності, особливо у сфері наук про життя.

16 серпня 2020 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями» [6]. У текст Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» було внесено такі зміни: набуття прав на зареєстрований промисловий зразок засвідчується свідоцтвом, а загальний строк чинності майнових прав було продовжено до 25 років (не більше як 5 п’ятирічних строків). У попередній редакції право власності на промисловий зразок засвідчувалося патентом, а строк його дії становив 10 років від дати подання заявки і продовжувався за клопотанням власника патенту, але не більше як на п’ять років.

Вищий суд з питань інтелектуальної власності де-юре було створено Указом Президента України «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» 29 вересня 2017 року. Конкурс до Вищого суду з питань інтелектуальної власності оголошений 30 вересня 2017 року. Станом на грудень 2022 року він досі триває. На 21 вакантну посаду надійшли документи 234 кандидатів, з яких суддів, голів суду, заступників голів суду та суддів у відставці – 88,9 % [7]. Проект Закону про Вищий суд з питань інтелектуальної власності включено до порядку денного восьмої сесії Верховної Ради України дев’ятого скликання [8]. Наразі процедура формування, інстанційність, повноваження та навіть назва Вищого ІР-суду викликають чимало запитань, критики та зауважень з боку юридичної спільноти.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності» від 16.06.2020

№ 703-ІХ були внесені зміни, що стосувалися визначення Національного органу інтелектуальної власності, його структури і повноважень [9]. Це був черговий крок на шляху реалізації реформи системи інтелектуальної власності в її інституційному складнику.

На підставі розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 року № 943-р «Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності» розпочався процес трансформації та передачі функцій національного органу інтелектуальної власності від «Українського інституту інтелектуальної власності», який здійснював повноваження Національного органу інтелектуальної власності з 14 жовтня 2020 року. З 8 листопада 2022 року суб'єктом, що виконує функції Національного органу інтелектуальної власності, є державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» [10]. Наразі триває перезавантаження сфери інтелектуальної власності, яке обумовлене інституційними змінами та ускладнене систематичними масованими ракетними ударами по критичній інфраструктурі всієї держави.

9 грудня 2022 року відбулася зустріч аташе з питань інтелектуальної власності при Посольстві США в Україні з керівництвом Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій та Українського інституту інтелектуальної власності [11]. Серед основних питань, які обговорювалися, – це завдання ІР офісу, співпраця зі Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, а також подальші законодавчі зміни сфери інтелектуальної власності та їх ефективна реалізація. Очільниця новоствореної установи – доктор юридичних наук Орлюк Олена Павлівна – акцентує на прозорості діяльності, посиленні експертного корпусу, залучення молодих перспективних кадрів, якісних інформаційних ресурсах та комплексності у своїй діяльності.

Висновки. Отже, сфера інтелектуальної власності є одним із пріоритетних напрямів реформування. Обумовлено це набуттям Україною статусу кандидата до Європейського Союзу та взяттям курсу на приведення законодавства у відповідність до міжнародних стандартів. Боротьба зі зловживаннями на всіх рівнях, посилення захисту права інтелектуальної власності, підвищення культури населення, створення ефективного механізму боротьби з піратством, виготовленням контрафактної продукції та контрабандою – провідні тенденції сучасних змін.

Із листопада 2022 року Україна має нового виконавця функції Національного органу інтелектуальної власності – це державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій». На нього покладаються значні очікування. Наразі автора статті, як і чималої кількості власників об'єктів інтелектуальної власності, цікавить спосіб організації роботи ІР офісу, зручність користування сайтом, що перебуває ще в розробці, та можливості реалізації власних прав.

Список використаних джерел

1. Міжнародний індекс інтелектуальної власності 2022. *Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності»*. Управління патентно-інформаційних послуг. URL: <http://iii.ua/uk/mizhnarodniy-indeks-intelektualnoyi-vlasnosti-2022#overlay-context=uk> (дата звернення: 08.12.2022).
2. 2022 International IP Index. Compete for Tomorrow. Tenth Edition. *The U.S. Chamber of Commerce's Global Innovation Policy Center*. URL: https://www.uschamber.com/assets/documents/IPIndex-FullReport_2022.pdf.pdf (дата звернення: 08.12.2022).
3. International IP Index. Recovery Through Ingenuity. 2021 Ninth Edition. *The U.S. Chamber of Commerce's Global Innovation Policy Center*. URL: https://www.theglobalipcenter.com/wp-content/uploads/2021/03/GIPC_IPIndex2021_FullReport_v3.pdf (дата звернення: 08.12.2022).
4. GIPC International IP Index. Charting the Course. Second Edition, January 2014. *The U.S. Chamber of Commerce's Global Intellectual Property Center*. URL: https://www.valueingenuity.com/wp-content/uploads/2021/03/GIPC_IP_Index_Report_2014.pdf (дата звернення: 08.12.2022).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства: Закон України від 21 липня 2020 р. № 816-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816-20#Text> (дата звернення: 10.12.2022).
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями: Закон України від 21 липня 2020 р. № 815-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/815-20#n40> (дата звернення: 10.12.2022).
7. Конкурс до Вищого суду з питань інтелектуальної власності. *Офіційний сайт Вищої кваліфікаційної комісії суддів України*. URL: <https://www.vksu.gov.ua/rubric/konkurs-dovyshchogo-sudu-z-pytan-intelektualnoyi-vlasnosti-ogoloshenyu-300917-tryvaye> (дата звернення: 10.12.2022).
8. Про порядок денний восьмої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання від 6 вересня 2022 року: Постанова Верховної Ради України від 06 вересня 2022 р. № 2557-IX. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2557-20?find=1&text=%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B8%D0%B9+%D1%81%D1%83%D0%B4#w1_1 (дата звернення: 11.12.2022).
9. Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності: Закону України від 16 червня 2020 р. № 703-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-20#Text> (дата звернення: 11.12.2022).
10. Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 р. № 943-р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.12.2022).
11. Завершення інституційної реформи ІВ, збереження статусу МПО / ОМПЕ і нульова толерантність до корупції: зустріч керівництва УКРНОІВІ та УІПВ з представниками США. URL: <https://ukrpatent.org/uk/news/main/zustrich-ukrnoivi-uiiv-z-predstavnykamy-usa-14122022> (дата звернення: 12.12.2022).

References

1. Mizhnarodnyi indeks intelektualnoi vlasnosti 2022. Derzhavne pidpriemstvo «Ukrainskyi instytut intelektualnoi vlasnosti». *Upravlinnia patentno-informatsiinykh posluh*. URL: <http://iii.ua/uk/mizhnarodniy-indeks-intelektualnoyi-vlasnosti-2022#overlay-context=uk>

2. 2022 International IP Index. Compete for Tomorrow. Tenth Edition. *The U.S. Chamber of Commerce's Global Innovation Policy Center*. URL: https://www.uschamber.com/assets/documents/IPIndex-FullReport_2022.pdf
3. International IP Index. Recovery Through Ingenuity. 2021 Ninth Edition. *The U.S. Chamber of Commerce's Global Innovation Policy Center*. URL: https://www.theglobalipcenter.com/wp-content/uploads/2021/03/GIPC_IPIndex2021_FullReport_v3.pdf
4. GIPC International IP Index. Charting the Course. Second Edition, January 2014. *The U.S. Chamber of Commerce's Global Intellectual Property Center*. URL: https://www.valueingenuity.com/wp-content/uploads/2021/03/GIPC_IP_Index_Report_2014.pdf
5. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo reformy patentnoho zakonodavstva: Zakon Ukrainy vid 21 lypnia 2020 r. № 816-IX / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816-20#Text>
6. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo posylennia okhorony i zakhystu prav na torhovelni marky i promyslovi zrazky ta borotby z patentnymy zlozhnyvanniamy: Zakon Ukrainy vid 21 lypnia 2020 r. № 815-IX. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/815-20#n40>
7. Konkurs do Vyshchoho sudu z pytan intelektualnoi vlasnosti. *Official website of the Higher Qualification Commission of Judges of Ukraine*. URL: <https://www.vksu.gov.ua/rubric/konkurs-do-vyshchogo-sudu-z-pytan-intelektualnoyi-vlasnosti-ogoloshenny-300917-tryvaye>
8. Pro poriadok denni vosmoi sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy deviatoho sklykannia vid 6 veresnia 2022 roku: Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 06 veresnia 2022 r. № 2557-IX / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2557-20?find=1&text=%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B8%D0%B9+%D1%81%D1%83%D0%B4#w1_1
9. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo stvorennia natsionalnoho orhanu intelektualnoi vlasnosti: Zakonu Ukrainy vid 16 chervnia 2020 r. № 703-IX. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-20#Text>
10. Deiaki pytannia Natsionalnoho orhanu intelektualnoi vlasnosti: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28 zhovtnia 2022 r. №943-r. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-2022-%D1%80#Text>
11. *Zavershennia instytutsiinoi reformy IV, zberezhennta statusu MPO/OMPE i nulova tolerantnist do koruptsii: zustrich kerivnytstva UKRNOIVI ta UIIV z predstavnykamy SShA*. URL: <https://ukrpatent.org/uk/news/main/zustrich-ukrnoivi-uiiv-z-predstavnykamy-usa-14122022>

Olena Valchuk. Intellectual Property System of Ukraine: Current Status and Development Prospects

The article reviews the current state of the intellectual property system based on a wide range of sources. The author characterizes the general trends in the development of this sphere. She analyzes the main legal acts that determined the directions and principles of reforming the legal protection and enforcement of intellectual property.

In the study, the author points out that Ukraine's position is rather weak. In the report for 2022, the International IP Index is calculated for 55 countries of the world according to 50 unique indicators, which are divided into 9 categories. Ukraine's

overall score is 19,87 out of 50 (39,74 %). There are significant difficulties in the implementation of national legislation and international treaties. The author emphasizes that despite the efforts of all branches of government at the highest level, there are still difficulties in law enforcement, lack of qualified specialists interested in the development of intellectual property. There are significant problems in the organization of the work of the High Court of Intellectual Property. The author emphasizes that not all legislative changes have a positive impact on the possibilities of intellectual property protection, some innovations require balanced approaches, taking into account the opinions of experts and practitioners.

Reforms are accompanied by institutional changes. From November 8, 2022, the state organization «Ukrainian National Office of Intellectual Property and Innovation» became the entity performing the functions of the National Intellectual Property Authority. The head of the newly created institution emphasizes transparency of activities, strengthening of the expert corps, attraction of young promising personnel, quality information resources and comprehensiveness in its activities.

As of December 2022, the reset of the intellectual property sphere continues, which is complicated by systematic massive missile strikes on the critical infrastructure of the entire state.

Keywords: intellectual property, the Supreme Court on Intellectual Property, the National Intellectual Property Body, The State Enterprise Ukrainian Intellectual Property Institute (UKRPATENT), The State Organization Ukrainian National Office for Intellectual Property and Innovations (UANIPPIO).

УДК 346.5 (347.77+343.533.1)
DOI 10.31558/2786-5835.2022.1.13

Ткачук Сергій Геннадійович,
здобувач ступеня «Доктор філософії»
Донецького національного університету імені Василя Стуса

ВИДИ КОНТРАФАКЦІЇ У СФЕРІ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

Метою статті є розробка класифікації видів контрафакції у сфері промислової власності. У статті акцентується на тому, що класифікація протиправних дій, визначення виду контрафакції, включно з типом спотворення (імітації) товару, а також підготовкою до протиправних дій, має центральне місце в запобіганні контрафакції і застосуванні відповідних контрдія та застосуванні ефективних засобів попередження і припинення контрафакції у сфері промислової власності.

Внаслідок проведеного дослідження види контрафакту у сфері промислової власності можна класифікувати за такими критеріями: за об'єктом; за об'єктивною стороною конт-